

دانشگاه پیام نور
مرکز تحصیلات تکمیلی

رساله

برای دریافت مدرک دکتری تخصصی (Ph.D.)

رشته زبانشناسی همگانی

گروه زبانشناسی و زبانهای خارجی

عنوان رساله:

مقایسه ویژگی‌های صرفی- واژگانی کودکان دوزبانه
فارسی- آذری مبتلا به اختلال ویژه زبانی
حوریه احدی

استاد راهنما: دکتر رضا نیلی‌پور
استاد مشاور اول: دکتر حسن عشایری
استاد مشاور دوم: دکتر بلقیس روشن

خرداد ۱۳۹۱

گواهی اصالت، نشر و حقوق مادی و معنوی اثر

اینجانب حوریه احدی دانشجوی ورودی ۱۳۸۶ مقطع دکتری تخصصی رشته زبانشناسی همگانی گواهی می‌نمایم چنانچه در رساله خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیرمستقیم منبع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد برعهده خویش می‌دانم و جوابگوی آن خواهم بود.

حوریه احدی

خرداد ماه ۱۳۹۱

اینجانب حوریه احدی دانشجوی ورودی ۱۳۸۶ مقطع دکتری تخصصی رشته زبانشناسی همگانی گواهی می‌نمایم چنانچه براساس مطالب رساله خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب، و... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب، و و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

حوریه احدی

خرداد ماه ۱۳۹۱

مقایسه ویژگی‌های صرفی - واژگانی کودکان دوزبانه فارسی - آذری مبتلا به اختلال ویژه زبانی

چکیده:

هدف: بررسی ویژگی‌های زبانی کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی با وجود سابقه پژوهشی بسیار گسترده در غرب، در ایران بسیار کم مورد مطالعه قرار نگرفته است. با توجه به این که ویژگی‌های زبانی کودکان مبتلا به این اختلال در زبان‌های مختلف متفاوت است، هدف از این پژوهش مقایسه ویژگی‌های صرفی - واژگانی کودکان دوزبانه فارسی - آذری مبتلا به اختلال ویژه با کودکان دوزبانه فارسی - آذری طبیعی همتای سنی و همتای زبانی آنها، به منظور ایجاد زمینه بهتر جهت کاربرد در امور بالینی می‌باشد.

روش: نمونه‌های مورد بررسی این مطالعه توصیفی - تحلیلی، کودکان دوزبانه فارسی - آذری ۷-۸ ساله مبتلا به اختلال ویژه زبانی و کودکان دوزبانه فارسی - آذری طبیعی همتای سنی و همتای زبانی آنها بودند. در این مطالعه نتایج حاصل از آنالیز نمونه‌های گفتاری، میانگین خرده‌آزمون‌های آزمون اختلال ویژه زبان و آزمون تعریف واژگان در کودکان دوزبانه (فارسی - آذری) مبتلا به اختلال ویژه و گروه‌های شاهد مورد بررسی قرار گرفتند. داده‌های به دست آمده با استفاده از نرم افزار SPSS و به کمک آزمون‌های آماری Mann Whitney و Wilcoxon تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: تحلیل داده‌های موجود نشان می‌دهد که بین عملکرد کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی با کودکان طبیعی همتای سنی آنها در اکثر جنبه‌های زبانی مورد بررسی در آزمون اختلال ویژه زبان و آزمون تعریف واژه تفاوت معناداری دیده می‌شود؛ میانگین طول گفته این کودکان پایین‌تر از همتایان سنی آنهاست و نسبت به آنها به میزان کمتر از تکواژهای صرفی و دستوری در گفتار استفاده می‌کنند. مقایسه عملکرد کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی با کودکان دوزبانه طبیعی همتای زبانی نشان می‌دهد که علی‌رغم همسان‌سازی دو گروه براساس میانگین طول گفته، میانگین استفاده از تکواژهای صرفی در گفتار پیوسته و خرده‌آزمون قضاوت دستوری از آزمون اختلال ویژه زبانی در کودکان دارای اختلال ویژه زبانی از همتایان زبانی کم‌تر است و میانگین امتیاز جنبه ساختاری آزمون تعریف واژه، به‌طور معناداری در گروه کودکان دارای اختلال ویژه زبانی نسبت به همتایان زبانی پایین‌تر است.

نتیجه‌گیری: تمامی عملکردهای زبانی کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی دوزبانه به‌طور مشهودی پایین‌تر از عملکرد مورد انتظار برای سن آنهاست؛ به‌علاوه کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی در برخی مهارت‌های زبانی از کودکان همتای MLU خود نیز عقب‌ترند. علاوه بر این می‌توان نتیجه گرفت که شاخص‌های مربوط به گفتار پیوسته، آزمون اختلال ویژه زبان و آزمون تعریف واژه، در پیدا کردن کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی مفید است.

کلید واژه‌ها: اختلال ویژه زبانی، صرف، واژگان، دوزبانگی، زبان فارسی، زبان آذری

تقدیر و تشکر از :

اساتید عزیز و ارجمندم

جناب آقای دکتر نیلی پور

سرکار خانم دکتر بلقیس روشن

جناب آقای دکتر حسن عشایری

که در تمام مراحل این پژوهش با نظرات و راهنمایی‌های علمی خود مرا یاری کردند و انجام این کار بزرگ را بر من سهل و آسان نمودند.

و همچنین اساتید بزرگوار

سرکار خانم دکتر آرزو نجفیان

سرکار خانم دکتر شهین نعمت زاده

که با پیشنهادات دلسوزانه خود مرا در انجام هرچه بهتر این مهم یاری نمودند.

و جناب آقای دکتر سرلک، ریاست محترم تحصیلات تکمیلی

دانشگاه و سرکار خانم عنبری، کارشناس گروه زبانشناسی

که برای انجام مراحل اداری این پژوهش بسیار زحمت کشیدند.

تقدیم به

همسر عزیز و مهربانم

که در تمام مراحل اجرای این پژوهش مرا
همراهی نمود و با پشتیبانی بی‌دریغ خود مثل
همیشه یاریگر، مشوق و تکیه‌گاه من بود.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: اصول کلی پژوهش

۲	۱-۱) مقدمه
۳	۲-۱) بیان موضوع و اهمیت آن
۶	۳-۱) سئوالات پژوهش
۷	۴-۱) فرضیه ها
۸	۵-۱) هدف کلی
۸	۱-۵-۱) اهداف توصیفی
۹	۲-۵-۱) اهداف تحلیلی
۱۱	۷-۱) تعریف واژه‌ها و اصطلاحات

فصل دوم: مباحث نظری و پیشینه پژوهش

۱۵	۱-۲) مقدمه
۱۶	۲-۲) مباحث نظری
۱۶	۱-۲-۲) دوزبانگی
۱۶	۱-۱-۲-۲) عصب شناسی دوزبانگی
۱۹	۲-۱-۲-۲) روانشناسی دوزبانگی
۲۲	۳-۱-۲-۲) جامعه شناسی دوزبانگی
۲۳	۲-۲-۲) شباهت‌ها و تفاوت‌های زبان فارسی و آذری
۳۱	۳-۲-۲) مهارت تعریف واژه
۳۳	۴-۲-۲) اختلال ویژه زبان
۳۵	۵-۲-۲) علت شناسی اختلال ویژه زبان
۳۶	۶-۲-۲) فرضیه‌های موجود در زمینه اختلال ویژه زبانی
۳۷	۱-۶-۲-۲) فرضیه روساختی
۳۹	۲-۶-۲-۲) فرضیه تکواژشناسی پراکنده
۴۰	۳-۶-۲-۲) فرضیه اعتبارعروضی
۴۱	۴-۶-۲-۲) دیدگاه فقدان مختصه یا نقص قواعد
۴۲	۵-۶-۲-۲) فرضیه از دست رفتن تطابق
۴۴	۶-۶-۲-۲) فرضیه مصدر اختیاری بسطیافته
۴۵	۷-۲-۲) مهارت‌های غیرزبانی در کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی
۴۵	۱-۲-۶-۲) مهارت‌های شناختی
۴۵	۲-۲-۶-۲) پردازش شنیداری و پردازش اطلاعات
۴۶	۳-۲-۶-۲) مهارت‌های عصبی - حرکتی

۴۶ رفتاري و اجتماعي، عاطفي، عملکردهاي عاطفي، اجتماعی و رفتاري
۴۷ مهارت‌هاي تحصيلي
۴۷ سابقه موضوع تحقيق
۴۷ پژوهش‌هاي خارجي
۴۷ پژوهش‌هاي خارجي در تک‌زبان‌ها
۵۶ پژوهش‌هاي خارجي در دوزبان‌ها
۶۴ پژوهش‌هاي داخلي
۶۵ جمع‌بندی فصل

فصل سوم: مواد و روش پژوهش

۶۸ مقدمه
۶۸ نوع پژوهش
۶۸ جامعه مورد پژوهش
۶۹ حجم نمونه
۷۰ مکان و زمان انجام پژوهش
۷۰ ابزار پژوهش
۷۲ روش جمع آوري داده‌ها
۷۷ روش اجراي طرح
۹۹ روند تهیه و تدوين آزمون آذری اختلال ویژه زبانی
۹۹ متغیرها
۹۹ متغیرهای مستقل
۹۹ متغیرهای وابسته
۱۰۱ روش تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها
۱۰۱ مشکلات و محدودیت‌ها
۱۰۲ ملاحظات اخلاقي
۱۰۲ جمع بندی فصل

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱۰۵ مقدمه
۱۰۵ توصیف داده‌هاي آماری
۱۱۹ تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۱۳۳ مقدمه
۱۳۴ بررسی نتایج فرضیات مربوط به آزمون اختلال ویژه زبانی
۱۴۲ بررسی نتایج فرضیات مربوط به تجزیه و تحلیل نمونه‌هاي گفتاري

- ۴-۵) بررسی نتایج فرضیات مربوط به تعریف واژه ۱۴۷
- ۵-۵) پیشنهادات ۱۵۴

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۷۲	جدول ۱-۳) مقولات و اسامی مورد استفاده در آزمون تعریف واژه.....
۷۴	جدول ۲-۳) طبقه بندی و امتیازات مربوط به جنبه محتوایی تعریف واژه.....
۷۴	جدول ۳-۳) طبقه بندی و امتیازات مربوط به جنبه ساختاری تعریف واژه.....
۷۹	جدول ۴-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به میانگین طول گفته براساس تکواژ در زبان فارسی کودکان دو زبانه طبیعی به تفکیک سنی.....
	جدول ۵-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به میانگین طول گفته براساس تکواژ در زبان آذری کودکان دوزبانه طبیعی به تفکیک سنی.....
۸۰	جدول ۶-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط غنای واژگانی در زبان فارسی گروه کودکان دو زبانه طبیعی به تفکیک سنی.....
	جدول ۷-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط غنای واژگانی در زبان آذری گروه کودکان دو زبانه طبیعی به تفکیک سنی.....
۸۰	جدول ۸-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط تکواژ دستوری در زبان فارسی گروه کودکان دو زبانه طبیعی به تفکیک سنی.....
۸۱	جدول ۹-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تعداد تکواژ دستوری در زبان آذری کودکان دو زبانه طبیعی به تفکیک سنی.....
۸۲	جدول ۱۰-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تکواژ اشتقاقی در زبان فارسی کودکان دوزبانه طبیعی به تفکیک سنی.....
۸۲	جدول ۱۱-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تکواژ اشتقاقی در زبان آذری کودکان دو زبانه طبیعی به تفکیک سنی.....
۸۳	جدول ۱۲-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تکواژ صرفی در زبان فارسی کودکان دو زبانه طبیعی به تفکیک سنی.....
۸۳	جدول ۱۳-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تکواژ صرفی در زبان آذری کودکان دو زبانه طبیعی به تفکیک سنی.....
۸۴	جدول ۱۴-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی آزمون اختلال ویژه زبانی در زبان فارسی و آذری مربوط به سن ۵ تا ۶ سالگی.....
۸۵	جدول ۱۵-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی آزمون اختلال ویژه زبانی در زبان فارسی و آذری مربوط به سن ۶ تا ۷ سالگی.....
۸۶	جدول ۱۶-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی آزمون اختلال ویژه زبانی در زبان فارسی و آذری مربوط به سن ۷ تا ۸ سالگی.....
۸۷	جدول ۱۷-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی آزمون اختلال ویژه زبانی در زبان فارسی و آذری مربوط به سن ۸ تا ۹ سالگی.....
۸۸	جدول ۱۸-۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی آزمون اختلال ویژه زبانی در زبان فارسی و آذری مربوط به سن ۹ تا ۱۰ سالگی.....
	جدول ۱۹-۳) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته در زبان فارسی و زبان آذری گروه دوزبانه‌های طبیعی ۵ تا ۶ سال.....
۸۹	

- جدول ۳-۲۰) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته در زبان فارسی و زبان آذری گروه دوزبانه‌های طبیعی ۶ تا ۷ سال در زبان فارسی ۹۰
- جدول ۳-۲۱) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته در زبان فارسی و زبان آذری گروه دوزبانه‌های طبیعی ۷ تا ۸ سال ۹۱
- جدول ۳-۲۲) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته در زبان فارسی و زبان آذری گروه دوزبانه‌های طبیعی ۸ تا ۹ سال ۹۲
- جدول ۳-۲۳) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته در زبان فارسی و زبان آذری گروه دوزبانه‌های طبیعی ۹ تا ۱۰ سال ۹۳
- جدول ۳-۲۴) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه نمرات خرده آزمون‌های آزمون اختلال ویژه زبانی بین زبان فارسی و زبان آذری گروه دوزبانه‌های طبیعی ۵ تا ۶ سال ۹۴
- جدول ۳-۲۵) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه نمرات خرده آزمون‌های آزمون اختلال ویژه زبانی بین زبان فارسی و زبان آذری در گروه دوزبانه‌های طبیعی ۶ تا ۷ سال ۹۵
- جدول ۳-۲۶) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه نمرات خرده آزمون‌های آزمون اختلال ویژه زبانی بین زبان فارسی و زبان آذری در گروه دوزبانه‌های طبیعی ۷ تا ۸ سال ۹۶
- جدول ۳-۲۷) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه نمرات خرده آزمون‌های آزمون اختلال ویژه زبانی بین زبان فارسی و زبان آذری در گروه دوزبانه‌های طبیعی ۸ تا ۹ سال ۹۷
- جدول ۳-۲۸) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه نمرات خرده آزمون‌های آزمون اختلال ویژه زبانی بین زبان فارسی و زبان آذری در گروه دوزبانه‌های طبیعی ۹ تا ۱۰ سال ۹۸

فصل چهارم

- جدول ۴-۱)، شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به بهره هوش در گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی ۱۰۵
- جدول ۴-۲)، شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به سن (بر حسب ماه) در ۳ گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۰۶
- جدول ۴-۳)، شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به میانگین طول گفته در زبان فارسی گروه کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۰۶
- جدول ۴-۴)، شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به میانگین طول گفته در زبان آذری گروه کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۰۷

- جدول ۴-۵)، شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به غنای واژگانی در زبان فارسی گروه کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۰۷
- جدول ۴-۶)، شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به غنای واژگانی در زبان آذری گروه کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۰۸
- جدول ۴-۷)، شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تکواژ دستوری در زبان فارسی گروه کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۰۸
- جدول ۴-۸) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تکواژ دستوری در زبان آذری گروه کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۰۹
- جدول ۴-۹) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تکواژ اشتقاقی در زبان فارسی گروه کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۰۹
- جدول ۴-۱۰) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تکواژ اشتقاقی در زبان آذری گروه کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۱۰
- جدول ۴-۱۱) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تکواژ صرفی در زبان فارسی گروه کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۱۰
- جدول ۴-۱۲) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به تکواژ صرفی در زبان آذری گروه کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی، همتای سنی و همتای زبانی ۱۱۱
- جدول ۴-۱۳) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به آزمون اختلال ویژه زبانی در زبان فارسی و آذری گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی ۱۱۲
- جدول ۴-۱۴) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به آزمون اختلال ویژه زبانی در زبان فارسی و آذری گروه همتای زبانی ۱۱۳
- جدول ۴-۱۵) شاخص‌های پراکندگی و مرکزی مربوط به آزمون اختلال ویژه زبانی در زبان فارسی و آذری گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی در گروه همتای سنی ۱۱۴
- جدول ۴-۱۶) توزیع انواع پاسخ‌های جنبه محتوایی تعریف واژه در آزمودنی‌های دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه همتای سنی و همتای زبانی در زبان فارسی ۱۱۵
- جدول ۴-۱۷) توزیع انواع پاسخ‌های جنبه محتوایی تعریف واژه در آزمودنی‌های دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه همتای سنی و همتای زبانی در زبان آذری ۱۱۶
- جدول ۴-۱۸) توزیع انواع پاسخ‌های جنبه ساختاری تعریف واژه در آزمودنی‌های دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه همتای سنی و همتای زبانی در زبان فارسی ۱۱۷

- جدول ۴-۱۹) توزیع انواع پاسخ‌های جنبه ساختاری تعریف واژه در آزمودنی‌های دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه همتای سنی و همتای زبانی در زبان آذری..... ۱۱۸
- جدول ۴-۲۰) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته در زبان فارسی و آذری گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی..... ۱۱۹
- جدول ۴-۲۱) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته در زبان فارسی و آذری گروه همتای زبانی..... ۱۲۰
- جدول ۴-۲۲) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته در زبان فارسی و آذری گروه همتای سنی..... ۱۲۰
- جدول ۴-۲۳) نتایج حاصل از آزمون من ویتنی جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته بین گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و همتایان سنی در زبان فارسی..... ۱۲۱
- جدول ۴-۲۴) نتایج حاصل از آزمون من ویتنی جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته بین گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و همتایان سنی در زبان آذری..... ۱۲۱
- جدول ۴-۲۵) نتایج حاصل از آزمون من ویتنی جهت مقایسه نمرات خام خرده آزمون‌های اختلال ویژه زبانی بین زبان فارسی و آذری گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی..... ۱۲۲
- جدول ۴-۲۶) نتایج حاصل از آزمون من ویتنی جهت مقایسه میانگین امتیازات مربوط به گفتار پیوسته بین گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و همتایان زبانی در زبان آذری..... ۱۲۲
- جدول ۴-۲۷) نتایج آزمون غیر پارامتریک ویلکاکسون برای مقایسه نمرات خام خرده آزمون‌های اختلال ویژه زبانی بین زبان فارسی و آذری گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی..... ۱۲۳
- جدول ۴-۲۸) نتایج آزمون غیر پارامتریک ویلکاکسون برای مقایسه نمرات خام خرده آزمون‌های اختلال ویژه زبانی بین زبان فارسی و آذری گروه همتای سنی..... ۱۲۴
- جدول ۴-۲۹) نتایج آزمون غیر پارامتریک ویلکاکسون برای مقایسه توانایی درک و کاربرد تصریفات مربوط به زمان افعال در گروه کنترل همتای زبانی..... ۱۲۵
- جدول ۴-۳۰) نتایج حاصل از آزمون من ویتنی جهت مقایسه نمرات خام خرده آزمون‌های اختلال ویژه زبانی بین گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و همتایان سنی در زبان فارسی..... ۱۲۶
- جدول ۴-۳۱) نتایج حاصل از آزمون من ویتنی جهت مقایسه نمرات خام خرده آزمون‌های اختلال ویژه زبانی بین گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و همتایان سنی در زبان آذری..... ۱۲۷
- جدول ۴-۳۲) نتایج حاصل از آزمون من ویتنی جهت مقایسه نمرات خام خرده آزمون‌های اختلال ویژه زبانی بین گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و همتایان زبانی در زبان فارسی..... ۱۲۸
- جدول ۴-۳۳) نتایج حاصل از آزمون من ویتنی جهت مقایسه نمرات خام خرده آزمون‌های اختلال ویژه زبانی بین گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و همتایان زبانی در زبان آذری..... ۱۲۹

جدول ۴-۳۴) نتایج حاصل از آزمون من ویتنی جهت مقایسه نمرات جنبه محتوایی و ساختاری تعریف واژه بین گروه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و

همتایان زبانی و همتایان زبانی در هر دو زبان..... ۱۳۰

جدول ۴-۳۵) نتایج حاصل از آزمون ویلکاکسون جهت مقایسه نمرات جنبه محتوایی و ساختاری تعریف واژه بین زبان فارسی و آذری گروه مبتلا به اختلال

ویژه زبانی و همتایان زبانی و سنی..... ۱۳۱

نمودارها

نمودار ۱-۵) میانگین‌های مربوط به آزمون اختلال ویژه زبانی در زبان فارسی کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه‌های همتای سنی و همتای

زبانی..... ۱۳۵

نمودار ۲-۵) میانگین‌های مربوط به آزمون اختلال ویژه زبانی در زبان آذری کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه‌های همتای سنی و همتای زبانی..... ۱۳۶

نمودار ۳-۵) میانگین‌های مربوط به شاخص‌های نمونه گفتار پیوسته در زبان فارسی گروه کودکان دو زبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه‌های همتای زبانی و همتای

سنی..... ۱۴۳

نمودار ۴-۵) میانگین‌های مربوط به شاخص‌های نمونه گفتار پیوسته در زبان آذری گروه کودکان دو زبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه‌های همتای زبانی و همتای

سنی.....

۱۴۴

نمودار ۵-۵) توزیع انواع پاسخ‌های جنبه محتوایی تعریف واژه آزمودنی‌های دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه همتای زبانی و همتای سنی در زبان زبان

فارسی..... ۱۴۷

نمودار ۶-۵) توزیع انواع پاسخ‌های جنبه محتوایی تعریف واژه آزمودنی‌های دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه همتای زبانی و همتای سنی در زبان زبان

آذری..... ۱۴۹

نمودار ۷-۵) توزیع انواع پاسخ‌های جنبه ساختاری تعریف واژه آزمودنی‌های دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه همتای زبانی و همتای سنی در زبان

فارسی..... ۱۵۰

نمودار ۸-۵) توزیع انواع پاسخ‌های جنبه ساختاری تعریف واژه آزمودنی‌های دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و گروه همتای زبانی و همتای سنی در زبان آذری..... ۱۵۱

فصل اول
اصول کلی پژوهش

۱-۱) مقدمه

و من آیاته خلق السموات و الارض و اختلاف الستکم و الوانکم ان فی ذالک لآیات للعالمین (سوره روم آیه ۲۲)

و یکی از آیات او خلقت آسمانها و زمین و اختلاف زبانهای شما و رنگ‌هایتان است که در اینها آیاتی است برای بینندگان.

مطالعات مربوط به زبان از دیرباز مورد توجه پژوهشگران مختلف بوده است. در این میان آنچه بیش‌تر از همه ذهن اندیشمندان را به خود معطوف کرده، موضوع دوزبانگی و نحوه تحول یادگیری آن است.

این که کودکان چگونه دو زبان را فرا می‌گیرند و چگونه به پردازش و استفاده از دو زبان می‌پردازند و معایب و مزایای دوزبانگی چیست همه سئوالاتی است که در این زمینه مطرح می‌شود. برای پاسخ به این پرسش‌ها محققان مختلف به بررسی اختلالات گوناگون زبانی در دوزبانها می‌پردازند تا به رابطه و سازمان‌بندی زبان‌ها در ذهن، نحوه یادگیری زبان و حتی علت اختلالات زبانی دست یابند.

واضح است که گذشته از هوش، برای فراگیری زبان وجود عناصر دیگری نیز نظیر دستگاه شنوایی سالم، دستگاه اعصاب مرکزی سالم، توانایی حرکت طبیعی اندام‌های گفتاری، محیط غنی زبانی و انگیزه، لازم و ضروری است. در صورتی که هر کدام از این عناصر آسیب ببیند می‌تواند مشکلات جدی در زبان ایجاد کند. یکی از مشکلات زبان در دوران رشد، اختلال ویژه زبانی است که نمی‌توان هیچ‌یک از عوامل فوق را علت وقوع آن دانست.

اما بررسی این اختلال در زبان‌ها و در دوزبانها می‌تواند راهگشای حل این مسئله باشد و از این طریق می‌توان به بررسی برخی نظریه‌های مطرح شده در مورد این اختلال پرداخت. در این فصل به بررسی اهمیت انجام پژوهش در زمینه اختلال ویژه زبانی در دوزبانهای فارسی-آذری و بیان اهداف، سئالات و فرضیات پژوهش خواهیم پرداخت.

۱-۲) بیان موضوع و اهمیت آن

اختلال ویژه زبانی (SLI)^۱ اختلالی است که می‌توان آن را بدین صورت تعریف کرد: "تأخیر در اکتساب مهارت‌های زبانی" علی‌رغم عملکردهای طبیعی هوشی، اجتماعی، عاطفی و شنوایی (واتکینز^۲، ۱۹۹۴: ۱۲۳)؛ به عبارت دیگر، اختلال ویژه زبانی را می‌توان یک صورت "خالص" از اختلالات زبانی رشدی دانست که در آن زبان به تنهایی دچار آسیب می‌شود (بیشاپ^۳، ۱۹۹۲: ۳۰۹). آمارها نشان می‌دهند که شیوع این اختلال در کودکان ۱/۵ تا ۷ درصد است (لئونارد^۴، ۱۹۹۸: ۱۱۸۵) و پژوهش‌ها نشان می‌دهد که خطر ابتلا در پسرها ۲ برابر دخترهاست (مک‌کولی^۵، ۲۰۰۱: ۵). بروز اختلال زبانی در کودکان باعث ایجاد تبعات منفی فراوان فردی، خانوادگی و اجتماعی می‌گردد و می‌تواند بهداشت روانی فرد و خانواده را دچار اشکال سازد؛ به عنوان مثال بسیاری از والدین خود را در مورد مشکلات کودک مقصر دانسته و احساس گناه می‌کنند و کودک به دلیل ناکامی در ارتباط کلامی با دیگران به تدریج دچار سرخوردگی و انزوا می‌شود. به علاوه اختلال ویژه زبان در کودکان بعدها در سنین آموزش‌های رسمی خواندن و نوشتن موجب مشکلاتی در یادگیری خواندن و نوشتن می‌شود (کهنرت^۶ و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۰۱) و بروز چنین مشکلاتی بیش از پیش فرد، خانواده و جامعه را متأثر می‌سازد. شیوع بالای این اختلال (۷٪)، عواقب منفی حاصل از وجود آن در فرد و ضرورت شناسایی سریع کودکان مبتلا، موجب شده که بررسی ویژگی‌های کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی در شمار یکی از موضوعات رو به گسترش و مورد توجه در پژوهش‌های جدید زبان‌های مختلف باشد. دهه پایانی قرن بیستم شاهد افزایش چشمگیر استفاده از این اصطلاح و مطالعات و تحقیقات گوناگون در این زمینه بوده است.

عدم توافق صاحب‌نظران در مورد شناسایی ویژگی‌های این کودکان، عامل دیگری است که انجام پژوهش در زمینه بررسی ویژگی‌های زبانی مربوط به درک و تولید زبان فارسی و آذری و همچنین مقایسه عملکرد این کودکان در این دو حیطه را ضروری می‌سازد. وجود فرضیاتی که علت وجود اختلال را مربوط به ساختار زبان‌ها می‌دانند نیز دلیلی دیگر جهت ضرورت بررسی این اختلال

-
- Specific Language Impairment
 - Watkins, R.V.
 - Bishop, D.
 - Leonard, L.B.
 - Mc Cauley , R.
 - Kohnert, K.

در زبان‌های مختلف است. برای مثال لئونارد^۱ (۱۹۸۹) در فرضیه تکواژشناسی پراکنده^۲ فاکتورهای ویژه زبانی را مورد توجه قرار می‌دهد و در تعیین دوره زبان‌آموزی، به اهمیت زبان هدف هم در کودکان هنجار و هم کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی، اشاره دارد. به منظور آزمودن این دیدگاه ضروری است که داده‌های حاصل از اختلال ویژه زبانی از زبان‌های مختلف را مقایسه کنیم.

لئونارد (۱۹۹۲) پایه نظری این دیدگاه را به تمایز بین زبان‌های متحدالشکل^۳ و غیرمتحدالشکل^۴ ارجاع می‌دهد. در زبان‌های غیرمتحدالشکل مثل انگلیسی، واژگان خاص نظیر اسامی، افعال و صفات می‌توانند به صورت ریشه کلمه یا به صورت تصریف شده ظهور یابند. در زبان‌های متحدالشکل مثل ایتالیایی چنین واژه‌هایی هرگز به صورت ریشه کلمه ظاهر نمی‌شوند و همواره به شکل تصریف شده به کار می‌روند. این دیدگاه پیشنهاد می‌کند که زبان‌های غیرمتحدالشکل مثل انگلیسی، برای کودک سرنخ‌های تکواژشناختی پایداری که قابل ارزیابی کردن در ساخت دستوری باشند فراهم نمی‌آورند و کودک باید بر فاکتورهای ثابت‌تر نظیر ترتیب واژه‌ها تکیه کند. در زبان‌های بسیار تصریفی - نظیر ایتالیایی یا عبری - کودک سرنخ‌های فراوان و قابل اعتمادی برای تکواژشناسی دارد که نمی‌تواند به سادگی از آنها غفلت نماید. کودک بر روی شکل‌هایی که به سادگی قابل دسترس هستند (یعنی تکواژشناسی برای کودک ایتالیایی زبان و ترتیب واژه‌ها برای کودک انگلیسی‌زبان) متمرکز می‌شود. پیش‌بینی مستقیم دیدگاه تکواژشناسی پراکنده این است که کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی که یک زبان غیرمتحدالشکل را یاد می‌گیرند نسبت به کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی که زبان‌های متحدالشکل را می‌آموزند مشکلات بیشتری در تکواژشناسی دستوری^۵ دارند. نتیجه آنکه کودکان ایتالیایی‌زبان مبتلا به اختلال ویژه زبانی نسبت به کودکان انگلیسی‌زبان باید از تکواژشناسی دستوری استفاده بیشتری ببرند. اطلاعات منتشر شده از کودکان ایتالیایی و عبری‌زبان به جز در برخی موارد استثناء از این دیدگاه حمایت می‌کنند. اما کارگو^۶ و آلن^۷ (۱۹۹۶) در تجزیه و تحلیل دقیق گفتار یک کودک اسکیمو (که زبان اینوکیتوت^۸ را که مربوط به نواحی شمالی کبک است را می‌آموخت) هیچ مدرکی برای حمایت از این دیدگاه به دست نیاوردند.

-
- Leonard, L.B.
 - Sparse morphology hypothesis
 - uniform
 - non-uniform
 - grammatical morphology
 - Cargo, M.
 - Allen, D.
 - inuktitut

براساس نظر کلاهن^۱ (۱۹۹۹) دیدگاه‌های روساختی^۲ و تکواژشناسی پراکنده منحصراً بر پایه زبان‌های گسسته^۳ است. وی بعداً اظهار می‌دارد که اگر اختلال ویژه زبانی مشکلی بر مبنای تکواژشناسی تصریفی باشد نباید در زبان‌های تکواژی یا گسسته نظیر زبان چینی دیده شود چرا که چنین زبان‌هایی هیچ تکواژشناسی تصریفی‌ای ندارند (نتل بلات^۴، ۱۹۹۸: ۹۹).

دوزبانگی از مسائل مهم در بررسی علت اختلال ویژه زبانی است. بررسی اختلال ویژه زبان در دوزبان‌ها می‌تواند به تأیید یا رد برخی از فرضیات مطرح در مورد علت اختلال ویژه زبانی و در نهایت مشخص شدن علت این اختلال بیانجامد. تعاریف متعددی از دوزبانگی وجود دارد اغلب ما کسانی را دوزبان می‌نامیم که قادرند به دو زبان صحبت کنند و این تعبیر تا حد زیادی درست است اما باید توجه داشته باشیم که دوزبانگی انواع مختلف دارد یکی از انواع دوزبانگی، فراگیری همزمان دو زبان است. کودک ممکن است به دو صورت، بطور همزمان دو زبان را فراگیرد. ممکن است سخنگویان زبان‌های مختلف در گفتگو با کودک زبان مادری خودشان را به کار ببرند. مثلاً مادر کودک فقط به زبان اسپانیولی و پدر کودک فقط به زبان انگلیسی با او صحبت کند. وضعیت دیگری که در آن کودک بطور همزمان در معرض دو زبان قرار می‌گیرد، هنگامی است که والدین دو زبان مختلف را برای سخن گفتن با کودکشان به کار می‌برند ظاهراً کودک در وضعیت اول به علت وجود ثبات سریع‌تر دو زبان را فرامی‌گیرد (دنی استاینبرگ^۵، ۱۳۸۱: ۲۸۳).

با وجود اهمیت بسیار زیاد این موضوع، تعداد پژوهش‌های انجام شده بر روی کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی در زبان فارسی بسیار محدود و انگشت‌شمار است و هیچ‌یک از این پژوهش‌ها به بررسی، توصیف و تحلیل دقیق ویژگی‌های زبانی کودکان دوزبان مبتلا به این اختلال نپرداخته‌اند. از آنجا که زبان آذری و فارسی دارای ساختاری متفاوت از زبان‌هایی چون انگلیسی است که عمده پژوهش‌ها در آن زبان انجام شده و نتایج حاصل از این تحقیقات قابل تعمیم به زبان‌های دیگر نیست و تعداد دوزبان‌های فارسی- آذری بسیار زیاد است، ضروری است مطالعاتی در زمینه توصیف ویژگی‌های زبانی این کودکان و مقایسه آن بین دو زبان کودک (فارسی و آذری) صورت گیرد.

بررسی این اختلال در زبان‌های مختلف چگونگی تأثیر این اختلال بر توانش زبانی را (مستقل از نوع زبان) و همچنین تأثیر آن را بر دو زبان در یک فرد نشان خواهد داد و به درک این مطلب کمک

- Clahsen, H.
- Surface hypothesis
- Isolating
- Nettelbladt, U
- Steinberg, D.

خواهد کرد که آیا هر دو زبان آسیب دیده است؟ آیا ویژگی‌های صرفی-واژگانی آنها از تک‌زبان‌ها متفاوت خواهد بود؟ و ...

مجموعه این عوامل ما را بر آن داشت تا در این پژوهش به بررسی برخی ویژگی‌های صرفی-واژگانی کودکان دوزبانه فارسی-آذری بپردازیم و داده‌های بدست آمده را با هم‌تایان سنی و زبانی طبیعی‌شان مقایسه نماییم و امیدواریم این پژوهش مقدمه‌ای برای انجام پژوهش‌های بیشتر در جهت شناسایی ویژگی‌های زبانی این اختلال، شناسایی علل آن و انتخاب مؤثرترین روش‌های درمانی برای کودکان مبتلا به این اختلال باشد.

۱-۳) سوالات پژوهش

- ۱- میانگین امتیاز درک نحوی به تفکیک در زبان فارسی و آذری کودکان دوزبانه فارسی-آذری مبتلا به اختلال ویژه زبانی و دوزبانه فارسی-آذری طبیعی چقدر است؟
- ۲- میانگین امتیاز تکلیف تکرار به تفکیک در زبان فارسی و آذری کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و دوزبانه فارسی-آذری طبیعی چقدر است؟
- ۳- میانگین امتیاز خرده‌آزمون واگ (بیان تکواژ جمع "ها") و درک تکواژ جمع "ها" به تفکیک در کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و دوزبانه فارسی-آذری طبیعی چقدر است؟
- ۴- میانگین امتیاز قضاوت دستوری و اصلاح دستوری به تفکیک در زبان فارسی و آذری کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و دوزبانه فارسی-آذری طبیعی چقدر است؟
- ۵- میانگین امتیاز درک زمان افعال و کاربرد صحیح زمان افعال به تفکیک در زبان فارسی و آذری کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی و دوزبانه فارسی-آذری طبیعی چقدر است؟
- ۶- میانگین امتیاز درک شنیداری به تفکیک در زبان فارسی و آذری کودکان مبتلا به اختلال ویژه زبانی و دوزبانه فارسی-آذری طبیعی چقدر است؟
- ۷- میانگین طول گفته به تفکیک در زبان فارسی و آذری کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و دوزبانه فارسی-آذری طبیعی چقدر است؟
- ۸- میانگین غنای واژگانی در زبان فارسی و آذری کودکان دوزبانه مبتلا به اختلال ویژه زبانی و دوزبانه فارسی-آذری طبیعی چقدر است؟